

Egyetemi doktori (PhD) értekezés tézisei

A környezettudatos magatartás pszichológiai meghatározói

A társas értékorientáció, a környezeti attitűdök, az észlelt jelentőség és a szokások szerepe

Medvés Dóra

Témavezető: Molnárné Dr. habil. Kovács Judit

DEBRECENI EGYETEM

Humán Tudományok Doktori Iskola

Debrecen, 2012.

Az értekezés célkitűzése, a téma körülhatárolása

A disszertációban egy aktuális és az emberiséget komoly kihívás elé állító problémát, a környezettudatosság kérdését járjuk körül a pszichológiai kutatások nézőpontjából. Környezettudatosság alatt Kollmuss és Agyeman (2002, 240. o.) szerint „azokat a viselkedésformákat értjük, amelyek célja, hogy az egyének cselekedeteiknek a természetes és épített környezetre gyakorolt negatív hatásait csökkentsék”.

A problémák megoldásához egyfelől a természettudományi kutatások eredményeire van szükség, például azzal kapcsolatban, hogy alternatív energiaforrások fejlesztésével hogyan csökkenthető a káros anyag kibocsátás, illetve hogyan kerülhető el a természetes erőforrások kiaknázása. Másfelől, mivel ennek az állapotnak a kialakulásához az emberi viselkedés is jelentős mértékben hozzájárult, nemcsak nemzetközi összefogásra és szabályozásra, illetve környezetbarát technológiák fejlesztésére van szükség, de az emberek környezetkárosító szokásainak, viselkedésének megváltoztatására, a környezetbarát módszerek elterjesztésére is, amiben a társadalomtudományoknak kell szerepet vállalniuk (Stern, 1992).

Az általunk tervezett és kivitelezett kutatások ezért azzal a céllal készültek, hogy körüljárják a környezettudatos magatartás kérdéskörét, és változatos elméleti megközelítések és módszertani eszközök segítségével vizsgáljuk meg a környezettudatosság bizonyos pszichológiai meghatározóit.

A fent említettekből kifolyólag jelen dolgozatban bemutatásra kerülő vizsgálataink célja is az, hogy megfigyeljük bizonyos pszichológiai meghatározók (a döntések észlelt jelentőségének, a társas értékorientációs mintázatoknak, a környezeti attitűdöknek, a természeti kötődésnek, a viselkedéses szokásoknak és a viselkedés ellen ható kísértésnek) szerepét, a környezettudatosság problémakörét több oldalról is körüljáró helyzetekben.

Társas dilemmahelyzet (Első vizsgálat)

Első vizsgálatunkban a társas dilemmahelyzeteknek abból a sajátosságából indultunk ki, mely szerint ellentmondás figyelhető meg az emberek egyéni érdekei és a társadalmi érdekek között. Míg a társadalom előrehaladását az szolgálná, ha az egyének változtatnának szokásaikon, addig az egyének számára rövidtávon a legjobb kimenethez saját érdekeik figyelembe vétele és követése vezet. Ez a megállapítás a környezettudatossággal összefüggő

helyzetek esetében is igaz, elég, ha csak az autóhasználat elhagyásával járó esetleges idői veszteségre, vagy a hulladék szelektív gyűjtéséhez szükséges befektetett energiára gondolunk. Az első kutatásunkban a nemzetközi tanulmányok szerint a környezettudatossággal kapcsolatban álló társas értékorientáció (az egyének stabil preferenciája, hogy saját maguk és egy másik személy részére milyen kimenetet szeretnének elérni a társas dilemmahelyzet során, Messick és McClintock, 1968) és az észlelt jelentőség (az egyének arra vonatkozó percepciója, hogy a helyzetben betöltött szerepét mennyire észleli jelentősnek, Chen, Au és Komorita, 1996) szerepét vizsgáltuk a társas dilemmaviselkedés vizsgálatára alkalmas közösségi küszöbvel rendelkező, kétkörös „közjó” dilemmahelyzetben. Vizsgáltuk továbbá a társas értékorientáció és a környezeti attitűdök – „egy személy környezethez köthető tevékenységekkel és témákkal kapcsolatos hiedelmeinek, érzelmeinek és viselkedéses szándékainak összességének” (Schultz, Shiver, Tabanico és Khazian, 2004, 31. o.) –, összefüggéseit is.

Az első vizsgálat során alkalmazott módszerek

Első vizsgálatunkat 133 pszichológus hallgató körében folytattuk le 2008 tavaszán és őszen. A vizsgálatban több módszert is alkalmaztunk a kutatás kérdésfeltevéseinek vizsgálatához: egy csoportfeladatot, amely során azt figyeltük meg, hogyan befolyásolja a csoport teljesítményéről (ezáltal a saját együttműködés észlelt jelentőségéről) kapott visszajelzés a csoport elé kitűzött célhoz való egyéni hozzájárulást, illetve két kérdőívet, amely a résztvevők környezet iránti attitűdjeit és társas értékorientációját mérte.

Az általunk kialakított csoportfeladat kiindulási alapjaként egy közösségi küszöbvel rendelkező, kétkörös társas dilemmahelyzet szolgált, amelyben manipuláltuk az egyének észlelt jelentőségét azáltal, hogy visszajeleztük nekik, milyen mértékben érték el a közös alap működőképességéhez szükséges közösségi küszöb határát. Kis észlelt jelentőség esetén azt a visszajelzést kapták, hogy bőven túlteljesítették a közös alap működőképességéhez szükséges limitet, nagy észlelt jelentőség esetében a visszajelzés szerint viszont a beadott zsetonok száma épp elérte a szükségeset. Az egyéni hozzájárulások mértékétől függetlenül a közös alap működőképessége esetén csoport tagjai egyforma mértékben részesültek jutalomban. Választásunk azért esett a társas dilemmahelyzetek ezen típusára, mert a környezet védelméért tett cselekedetek befektetést jelentenek az egyén számára ráfordított idő, energia vagy pénz formájában. A befektetett erőforrás következményeként létrejövő környezeti előnyökből viszont sok esetben nemcsak a környezettudatosan viselkedő egyén, hanem az is részesül, aki esetleg nem tesz semmit a környezet megóvása érdekében.

A vizsgálati személyek továbbá kitöltötték a környezeti attitűdjeikre vonatkozóan egy kérdőívet (Környezeti Attitűd Kérdőív, Milfont és Duckitt, 2006), amely a környezeti attitűdök 5 faktorát tárják fel 6-6 item segítségével: a politikai szabályozás támogatását, a környezeti aktivista nézeteket, környezeti aggodalmat, illetve a környezet védelmének antropocentrikus és ököcentrikus szempontjaival való egyetértést.

A vizsgálati módszerek között szerepelt továbbá a Messick és McClintock (1968) által kialakított és Van Lange és munkatársa (1997) által átvett társas értékorientációs mérőeszköz is, amelyben a résztvevőknek kilenc elosztási helyzetben kell arról beszámolniuk, hogy megadott kombinációk közül mely kimeneteket részesítik előnyben, mikor arról hoznak döntést, hogy ők és egy hipotetikus másik személy mekkora jutalmat kapjon. A választási helyzetekben hozott döntések alapján az egyének együttműködő (azaz proszociális), illetve individualista és versengő (azaz proszelf) értékorientációs típusba sorolhatóak.

Az első vizsgálat eredményei

Az első hipotézisünkben azzal a feltételezéssel éltünk, hogy az együttműködő és nem együttműködő személyek első körös felajánlásai jelentősen eltérnek egymástól, és az együttműködők tesznek majd nagyobb felajánlásokat a közös alap elérése érdekében. Ezzel szemben azonban nem tapasztaltunk szignifikáns korrelációt a társas értékorientációt mérő kérdőívben adott együttműködő válaszok száma és a társas dilemmahelyzetben mutatott együttműködés között ($r=-0,062$; $p>0,1$). Ez az eredmény alapvetően ellentmond korábbi kutatásoknak, melyek szerint társas dilemmahelyzetekben az együttműködők inkább hajlamosak takarékosabban (pl. Liebrand és Van Run, 1985), illetve a csoport szempontjából együttműködőbbben bánni az erőforrásokkal (pl. Van Vugt és munkatársai, 1995), mint proszelf társaik.

Második hipotézisünket a manipulált észlelt jelentőség változójának második körös felajánlásokra gyakorolt hatásával kapcsolatban fogalmaztuk meg. Az észlelt jelentőség hatását tekintve az elvárt pozitív szignifikáns eredményt kaptuk ($F(1; 124)= 4,32$; $p\leq 0,05$); nagy észlelt jelentőség esetében a második körös felajánlások is magasabbak.

Vizsgálatunk harmadik hipotézisében azt feltételeztük, hogy mind az észlelt jelentőség manipulációja, mind a társas értékorientációs különbözőségek befolyásolják majd a résztvevők döntését a társas dilemma második körében (az első körhöz képest). Ennek ellenőrzéséhez hármass interakciót vizsgáltunk az észlelt jelentőség manipulációja, a társas értékorientációt mérő kérdőívben adott együttműködő válaszok száma és az első körös felajánlások mértéke alapján. Az eredmények tendenciaszerűek lettek ($F(2; 124)=2,27$;

$p \leq 0,10$), ami arra utal, hogy az észlelt jelentőség erősebb hatást fejt ki abban az esetben, ha kevesebb együttműködő választ adott az egyén, különösen akkor, ha az első körös felajánlások alacsonyak.

A társas értékorientáció és a környezeti attitűdök kapcsolatára vonatkozóan fogalmaztuk meg negyedik hipotézisünket, azt vártuk, hogy az együttműködők társas értékorientációjuk jellegzetességei következtében a környezettel szemben is „együttműködőbb” attitűdöket mutatnak. A vizsgált skálák kapcsán az Antropocentrizmus skála esetében közel tendenciaszerű negatív korrelációról számolhatunk be ($r = -0,16$; $p \leq 0,1$), ami részben támogatja feltevésünket.

Ökomarketing (Második vizsgálat)

Az előző fejezetben bemutatott vizsgálatunkban megerősítésre került a korábbi kutatások által a környezettudatossággal is kapcsolatban álló jelenségek, mint például a társas értékorientáció, vagy az észlelt jelentőség társas dilemmaviselkedést meghatározó szerepe. Érdeemesnek találtuk tovább folytatni a vizsgálódást olyan kutatási irányba, amely azt kívánja feltárni, hogy ezek az összefüggések megjelennek-e az ökomarketing kontextusában is, vagyis a proszelf személyek valóban fogékonyabbak-e az antropocentrikus üzenetekre és a viselkedés nagy észlelt jelentőségét hangsúlyozó üzenetekre.

A második vizsgálat során alkalmazott módszerek

A kérdésfeltevésünk vizsgálatához kérdőíves módszert alkalmaztunk, amelyben a vizsgálatunk változóinak mérésére alkalmas eszközök szerepeltek.

Elsőként a társas értékorientáció mérésére a Messick és McClintock (1968) által kifejlesztett, és Van Lange és munkatársai (1997) által, illetve az első vizsgálatunk során is alkalmazott mérőeszköz került felvételre.

A környezeti attitűdök mérésére az első vizsgálat során már szintén alkalmazott Környezeti Attitűd Kérdőívet használtuk (Milfont és Duckitt, 2006), de ebben az esetben a skálák közül már csak az első vizsgálat során tendenciaszerű különbségeket eredményezőket Antropocentrizmust alkalmaztuk, ezt egészítettük ki az ennek ellentétét képező Ökocentrikus attitűdöket mérő skálával. A skálák az eredeti tíz ítemes verziójukban szerepeltek.

Az első vizsgálatához képest új konstrukcióként jelent meg a természeti kötődés koncepciója, amely az egyének környezettel kapcsolatos affektív viszonyát takarja. A

természeti kötődés mérőeszközéül a Schultz (2001) által kifejlesztett természeti kötődést mérő skálát alkalmaztuk, amelyben egymást különböző mértékben átfedő, „Én” és „Természet” felirattal ellátott körök közül kell kiválasztani azt, amelyik legjobban szemlélteti az egyén összefonódását a környezettel.

Végül az általunk kialakított környezettudatos meggyőző közlések hatásosságával kapcsolatos döntéseiket hozták meg a résztvevők. A közlések a csomagolóanyagokból származó kommunális hulladék mennyiségének problémájára hívták fel a figyelmet, illetve további két szempont mentén tartalmaztak specifikus információkat. A közlések utalhattak egyrészt arra, hogy az egyéni hozzájárulások mekkora jelentőséggel bírnak a tevékenység eredményessége terén (kis és nagy észlelt jelentőség), másrészt pedig arra, hogy öko- vagy antropocentrikus szempontból jár előnyökkel az adott környezettudatos viselkedés. A két dichotóm változó segítségével a meggyőző közlések négy típusa került kialakításra. A meggyőző közlések hatásosságáról páros összehasonlítás segítségével és rangsorolással is hoztak döntést a vizsgálati személyek.

A vizsgálatra 2010 februárjában egy debreceni gimnázium végzős osztályainak 95 diákja körében került sor.

A második vizsgálat eredményei

Első hipotézisünkben azt vártuk, hogy a proszelf személyek az antropocentrikusság és nagy észlelt jelentőség szempontjait hangsúlyozó meggyőző közlések mozgósító erejét hatékonyabbnak ítélik majd, mint a proszociálisok. Ennek vizsgálatához elsőként a rangsorolásból származó adatokat elemeztük, és az említett szempontokat tartalmazó meggyőző közlések kapcsán a várt irányú szignifikáns különbséget kaptunk a társas értékorientáció függvényében ($F(1; 73)=4,39; p<0,05$). Szintén szignifikáns különbséget eredményezett az kis észlelt jelentőség és ököcentrikusság szempontjait hangsúlyozó szlogen ($F(1; 73)=5,47; p<0,05$) értékelése. Várakozásainkkal megegyezően a proszelfek az előbbi hatásosabbnak, utóbbit kevésbé hatásosnak ítélték.

Szofisztikáltabb elemzésekre adott lehetőséget a páros összehasonlításból származó adatok Thurstone-féle módszer segítségével történő vizsgálata, hiszen ezáltal az egyes szempontok elkülönült hatását is megismerhetjük. Az eredmények szerint a környezeti attitűd tekintetében alapvetően az antropocentrikusságot, az észlelt jelentőséget tekintve pedig a nagy észlelt jelentőséget hangsúlyozó meggyőző közlések bizonyulnak hatásosabbnak a megítélők szemében. Az egyéni különbségek (társas értékorientáció és természeti kötődés) figyelembe vételével azt állapíthatjuk meg, hogy proszelfek, a természethez kevésbé kötődők, illetve a két

csoport összevonásával keletkezett proszelf kevésbé kötődők azok, akik nagy észlelt jelentőség esetén hatásosabbnak, kis észlelt jelentőség esetén kevésbé hatásosnak gondolják a környezettudatosságra ösztönző közlés meggyőző erejét. A varianciaanalízis alapján a társas értékorientáció és a természeti kötődés csoportváltozójának hatása szignifikáns az észlelt jelentőség különböző mértékére utaló közlések esetében ($F(3)=3,46$; $p<0,05$). A Tukey-féle post hoc elemzés eredményei szerint pedig szignifikáns különbségek a természethez kevésbé kötődő proszelfek és a természethez magasan kötődő proszociális személyek hatásossági ítéletei között tapasztalhatóak ($p<0,05$).

Környezettudatos viselkedés (Harmadik vizsgálat)

A dolgozatban bemutatásra kerülő harmadik kutatás már konkrét viselkedésválasztással kapcsolatos helyzetben vizsgálja, hogyan befolyásolják a korábbi vizsgálataink által, illetve a nemzetközi kutatások által is a környezettudatossággal összefüggésbe hozott pszichológiai jelenségek (a társas értékorientáció, a környezeti attitűdök, a környezeti kötődés), és egy korábban még nem vizsgált változó, a viselkedés ellen ható kísértés egy környezettudatos kampányba történő bevonódást, illetve annak szándékát.

A harmadik vizsgálat során alkalmazott módszerek

A vizsgálatunkat két környezettudatos akció, az „Európai Autómentes Nap” és a „Szemétszedés a Szakhéten” elnevezésű rendezvény köré szerveztük, és ezek népszerűsítésére és/vagy megszervezésére vállalkoztunk. Kérdőív segítségével azt vizsgáltuk, hogy mely pszichológiai meghatározók befolyásolják a környezettudatos kampányban való részvételt.

Elsőként a környezettudatos akcióval kapcsolatos viselkedéses szokásokat, és a kampányhoz való csatlakozást és annak szándékát befolyásoló tényezőket (egyebek mellett a viselkedés ellen ható kísértés mértékét) kérdeztük meg az egyénektől. Ezt követően a társas értékorientáció mérésére a Messick és McClintock (1968) által kifejlesztett és Van Lange és munkatársai (1997), illetve az első és második vizsgálatunk során is alkalmazott kérdőívet vettük fel. Továbbá a második vizsgálatunkban már ismertetett módon alkalmaztuk a Milfont és Duckitt (2006) által kialakított Környezeti Attitűd Kérdőív Antropocentrikus és Ökocentrikus attitűdöket mérő skáláit, illetve a Schultz (2001) nevéhez köthető Természeti kötődés mérőeszközét.

Vizsgálatunk a Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Karának dolgozói és hallgatói körében zajlott 2010 őszén, 88 fő adatainak elemzésére került sor.

A harmadik vizsgálat eredményei

Elsőként arra kerestük a választ, hogy milyen szerepe van a szokásoknak az általunk szervezett, illetve népszerűsített környezettudatos akcióba történő bevonódásban. Ennek elemzéséhez az adott környezettudatos akcióban való részvételt vetettük elemzés alá Mann-Whitney próba segítségével a viselkedéses szokások függvényében. Az eredmények alapján elmondható, hogy a korábbi környezettudatos magatartás, mint viselkedéses szokás és a környezettudatos akcióban való részvétel szignifikáns kapcsolatban állnak egymással: minél gyakrabban vesz részt valaki környezettudatos akciókban, annál valószínűbb, hogy részt vett az általunk meghirdetett környezettudatos akcióban is ($U=144,00$; $p<0,001$).

Második hipotézisünkben azt feltételezzük, hogy mivel a környezettudatos akciókból való kimaradás nem vált ki jelentősebb erkölcsi érzéseket, ezért a kísértés mértéke, azaz azoknak a „kifogásoknak” a száma, amelyekre hivatkozva el lehet kerülni a környezettudatos akcióban való részvételt, befolyással van az arra vonatkozó szándéokra is. Ezzel kapcsolatban a kísértések esetében tendenciaszerű eredményeket kaptunk, a viselkedéses szándék bejósolására a tevékenység korábbi gyakorisága, a viselkedéses szokás bizonyult a legerősebb előrejelzőnek ($\beta=0,67$; $p<0,001$), a környezettudatos viselkedéses szándék prediktorai között a kísértések száma is szerepelt ($\beta=-0,12$; $p<0,1$). A vizsgált változók a viselkedéses szándék varianciájának 45%-át magyarázzák ($F(1)=57,23$; $p<0,001$). A kísértés hatása abban az esetben bizonyult szignifikánsnak ($\beta=-0,28$; $t=-2,41$; $p<0,05$), ha az elemzésből kizártuk a viselkedéses szokásokat és elsősorban a pszichológiai változók hatásának vizsgálatára fókuszáltuk ($F(1)=5,81$; $p<0,05$).

Harmadik hipotézisünkben azzal a feltevessel éltünk, hogy a kísértéssel kapcsolatban eltérő érzékenység mutatkozik az egyes társas értékorientációs kategóriák tekintetében; a proszelf személyek esetében a külső tényezők (a kísértés) jelentősen meghatározzák a viselkedéses szándékot, míg proszociális személyek esetében a kísértés mértéke nem bír akkora jelentőséggel. A proszociális és a proszelfek mintáján is a vizsgálat változók közül az együttműködő válaszok számának és a kísértés mértékének mind a proszociális és proszelf személyek esetén is szignifikáns, illetve tendenciaszerű hatása van. Azonban korábbi vizsgálatainkhoz hasonlóan a proszelf személyek döntése sokkal inkább jellemezhetőek ezen változók által, esetükben a vizsgált változók a viselkedéses szándék varianciájának lényegesen nagyobb mértékét, 68%-át magyarázzák ($F(5)=3,40$; $p<0,1$). Ezzel szemben a

proszociális személyek mintáján a regresszióanalízis a viselkedéses szándék változó varianciájának csupán a 20%-át írja le ($F(5)=2,14$; $p<0,1$).

Az eredmények összefoglalása és azok alkalmazási lehetőségei

A disszertációban a környezettudatos magatartás kérdéskörét jártuk körül, és a környezettudatosság és bizonyos pszichológiai meghatározók kapcsolatát vizsgáltuk meg változatos elméleti megközelítések és módszertani eszközök segítségével.

Vizsgálatainkban mind a társas dilemmaviselkedés, mind a környezettudatos meggyőző közlések hatásosságának megítélése, mind a környezettudatos akciókhoz való csatlakozás kapcsán sikerült azonosítanunk a társas értékorientáció szerepét. Eredményeink szerint a proszeli személyek döntéseiben a külső megerősítők, nevezetesen az első és második vizsgálat esetében az észlelt jelentőség, a harmadik vizsgálat esetében pedig a kísértés mértéke, nagyobb szerepet játszanak, mint a proszociális társaiknál. Érdekes említést tennünk a társas értékorientáció és a környezeti attitűdök kapcsolatáról, miszerint az együttműködőbb személyekre kevésbé jellemző a természetvédelem antropocentrikus szempontjaival való egyetértés.

Vizsgálataink eredményeinek – a társas értékorientációbeli különbségekkel együtt járó viselkedésmintázatok jellegzetességein túl – olyan gyakorlati vonatkozásait is megfogalmazhatjuk, amelyeket a környezettudatosságot népszerűsítő kampányok tervezésekor érdemes lehet szem előtt tartani.

Az értekezés tárgyában megjelent publikációk

Medvés, D., Kovács, J. (2012). The role of individual differences in promoting pro-environmental behavior. In Kabisch, S., Kunath, A., Schweizer-Ries, P., Steinführer, A. (szerk.), *Vulnerability, Risks, and Complexity: Impacts of Global Change on Human Habitats. Advances in People and Environment Studies, IAPS, Vol. 3.* (pp. 231-242.). Göttingen: Hogrefe.

Medvés D. (2011). “In Town Without My Car”: A field study about the function of social value orientation, habits and extrinsic motives in guiding pro-environmental behaviour. In S. E. G. Lea, D. Crelley, D. Modic, & D. S. Gordon (Eds.) *Proceedings of the 2011 Conference of the International Confederation for the Advancement of Behavioral Economics and Economic Psychology* (CD format: ISBN 1-873053-06-13). Exeter, UK: Washington Singer Press.

Medvés, D. (2010). Környezettudatos kommunikáció: az észlelt jelentőség, a társas értékorientáció és a környezet iránti attitűd szerepe. In Vass, Z., Tekler, V. (szerk.), *Proceedings of the I. National Conference on Applied Psychology for PhD students* (56-63. o.). Budapest: Papyrusz Book Kiadó.

Medvés, D., Pántya, J. (2010). A környezettudatos viselkedés lehetséges meghatározói: a társas értékorientáció és az észlelt jelentőség. In Pete, L. (szerk.), *Juvenilia III. Debreceni bölcsész diákkörösök antológiája* (74-89. o.). Debrecen: Debreceni Egyetemi Kiadó.

Kovács, J., **Medvés, D.** (2009). Közös ügyek?! Van-e jelentősége? A társas értékorientáció és az egyéni hozzájárulás észlelt jelentőségének hatása a kiscsoportos társas dilemmahelyzetekben hozott egyéni döntésekre, valamint a társas értékorientáció és a környezeti attitűdök kapcsolata. *Alkalmazott Pszichológia, 3-4*, 51-74.

A szerző további megjelent publikációi

Kovács, J., Pántya, J., Bernáth, Á., **Medvés, D.**, Bányai Zs. (2011). Subjects of Hungarian cultural memory in images. *Applied Psychology in Hungary, 1*, 7-21.

Kovács, J., Pántya, J., **Medvés, D.** (2011). Has it been enough yet? Experimental study of some interactive and personality characteristics influencing the chance for agreement in an escalating conflict. In S. E. G. Lea, D. Crelley, D. Modic, & D. S. Gordon (Eds.) *Proceedings of the 2011 Conference of the International Confederation for the Advancement of Behavioral Economics and Economic Psychology* (CD format: ISBN 1-873053-06-13). Exeter, UK: Washington Singer Press.

Medvés, D., Kovács, J. (2010). Emlékezet és környezet kapcsolata – a kollektív emlékezet környezetpszichológiai vonatkozásai. In Münnich, Á., Hunyady, Gy. (szerk.), *A nemzeti emlékezet vizsgálatának pszichológiai szempontjai* (155-170. o.). Budapest: ELTE Eötvös Kiadó.

Csukonyi, Cs., Máth, J., **Medvés, D.**, Pántya, J. (2007). Munkahelyi beillesztés a megváltozott munkaképességű személyek munkaerő-piaci integrációjában. In Münnich, Á. (szerk.), *Gyakorlati megfontolások és kutatási tapasztalatok a megváltozott munkaképességű emberek foglalkoztatásához* (253-286. o.). Debrecen: Didakt Kiadó.

Csukonyi, Cs., **Medvés, D.**, Münnich, Á., Pántya, J. (2005). A társas támasz megítélése és a középiskolások kábítószer-fogyasztásának lehetséges összefüggései. In: Münnich, Á. (szerk.), *A mentális egészséget és egészségmagatartást befolyásoló tényezők* (187-206. o.). Debrecen: Didakt Kiadó.